

Ewa Lipińska

E. Lipińska: *Z polskim na ty. Podręcznik do nauki języka polskiego dla stopnia progowego. Kraków 2003*

Z podręcznikiem *Z polskim na ty* za pan brat

Nauczanie języka polskiego jako obcego na średnim poziomie zaawansowania stawia przed nauczycielem wysokie wymagania, ale za to (choć może właśnie dlatego?) jest atrakcyjne i ciekawe. Złożoność, a nawet pewną zawilść procesu nauczania na tym poziomie ukazuje definicja określająca 'studenta średnio zaawansowanego' jako kogoś „średnio znającego dany język”, przez co rozumie się „znajomość plasującą się między brakiem jego znajomości i znajomością tegoż”¹. Może to oznaczać, że uczący się znaleźli się na etapie nauki pomiędzy „znam” i „nie znam” (mówiąc w dużym uproszczeniu) i/lub występuje u nich zróżnicowanie w stopniu opanowania poszczególnych sprawności i podsystemów języka. Dodatkową trudność² stanowi fakt, że w tej fazie nauki mogą się znaleźć:

- osoby, które kontynuują naukę języka polskiego jako obcego systemem „kursowym”, osiągając kolejne stopnie zaawansowania,
- ci, którzy uczyli się polskiego dawno i sporo zapomnieli,

¹ A. Dąbrowska: *Co to znaczy „student średnio zaawansowany”?* W: *Polonistyczna edukacja językowa i kulturowa cudzoziemców. Poziom średni: stan obecny – problemy – postulaty*. Łódź 1998, s. 143–152.

² Podział studentów średnio zaawansowanych na dwa stopnie, czyli B1 i B2 jest ułatwieniem pozornym, ponieważ zarówno na jednym, jak i drugim występują te same (omawiane tutaj) problemy.

- uczestnicy krótkich, nieintensywnych lub/i nieefektywnych kursów, które w niedostatecznym stopniu przygotowują do przejścia z poziomu podstawowego na średni,
- studenci polskiego pochodzenia, którzy znają polski „ze słuchu”.

Jeśli w jednej grupie (klasie) znajdują się przedstawiciele wszystkich wymienionych grup, nauczyciel stoi przed prawdziwym wyzwaniem. Łatwiej jest rozwiązać problem z przechodzeniem od „nie znam” do „znam”, niż ujednolicić opanowanie sprawności i podsystemów języka u danej osoby i w całej grupie. Zdarza się, że to zróżnicowanie ma rozpiętość czterech poziomów, np. umiejętność rozumienia ze słuchu może być szacowana na poziomie C1³ lub nawet C2, a umiejętność pisania – na poziomie A2. Innym wariantem jest słaba umiejętność mówienia (z początku A2), przy rzetelnej wiedzy gramatycznej (z końca B2), przy braku problemów z ortografią, ale z ogromnymi trudnościami fonetycznymi. Przykłady można mnożyć, ale wniosek jest jeden: poziom średni wymaga szczególnej dbałości i uwagi ze strony nauczyciela oraz jego operatywności i pomysłowości, które mają na celu zniwelowanie wspomnianych różnic. Dużą pomoc w tym względzie stanowi podręcznik *Z polskim na ty*, który ma przypomnieć uczącym się przyswojone kiedyś wiadomości i umiejętności, ugruntować te z niższego poziomu, uzupełnić ewentualne braki oraz pomóc w opanowaniu wszystkich sprawności na zbliżonym poziomie.

Podręcznik jest przeznaczony głównie dla cudzoziemców uczących się języka polskiego jako obcego na poziomie B1, ale może także być używany w letnich szkołach oraz na krótkich kursach dla cudzoziemców pracujących lub studiujących w Polsce. Znajduje także swoje zastosowanie na początku regularnego kursu rocznego na poziomie B2. Jest szczególnie przydatny dla studentów polskiego pochodzenia, którzy w wielu przypadkach posługują się niestandardowym językiem polskim. Znają go przeważnie „ze słuchu”, a więc wiedza gramatyczna (w tym całe nazewnictwo) może im być obca, a jest potrzebna do dalszej nauki.

W podręczniku zastosowano słownictwo niejednokrotnie wykraczające poza poziom progowy, ale praktyka wykazała, że takie są oczekiwania studentów, którzy osiągnęli właśnie ten stopień zaawansowania. Daje to też nauczycielowi możliwość dopasowania ćwiczeń, tekstów i zadań do konkretnej grupy uczących się.

³ Zob. wyjaśnienie symboli oznaczających poziomy zaawansowania poniżej.

Najkrócej mówiąc, *Z polskim na ty* spełnia trojaki zadanie: **przypomina** i **odświeża** to, co już kiedyś było przerabiane, **porządkuje** i **ugruntowuje** znany materiał oraz **uczy** nowego przy jednoczesnej funkcji **poszerzania** wiedzy i umiejętności we wszystkich wymienionych przypadkach.

Podręcznik, którego program powstał w oparciu o *Opis kompetencji w języku polskim jako obcym na poziomie progowym*⁴, był pierwotnie przygotowywany z myślą o obcokrajowcach przyjeżdżających na kursy do Szkoły Letniej Języka i Kultury Polskiej UJ, którzy na podstawie testu diagnostycznego byli kwalifikowani na stopień IV (*Threshold*), czyli *Progowy* – wg Programów Komisji Ekspertów⁵. W trakcie pracy nad nim program został bardziej dopasowany do założeń Systemu Certyfikacji, a zatem zyskał nową funkcję – przygotowuje bowiem kandydatów do zdania egzaminu biegłości na poziomie B1⁶. Ponadto w wersji finalnej trafia do szerszego, niż pierwotnie zakładano, kręgu odbiorców, o czym już była mowa. Zagadnienia związane z poziomami zaawansowania i ich nazewnictwem, ilustruje Tabela I (na podst. *Standardów wymagań egzaminacyjnych*, s. 7).

Z polskim na ty składa się z dwóch części – **gramatycznej** i **leksykalno-sprawnościowej**. Gramatyka znajduje się w części pierwszej. Poprzedzona jest krótkim wprowadzeniem w języku polskim, angielskim i niemieckim, zawierającym podstawowe informacje dotyczące części mowy, rodzajów, liczb itp. W tej części nacisk został położony na praktyczne zastosowanie wiadomości gramatycznych; jest w niej dużo przykładów, które służą m.in. rozwiązywaniu następujących po nich licznych i zróżnicowanych ćwiczeń. Każda lekcja zawiera ćwiczenia na tekstach ciągłych i dialogach pisanych przeważnie językiem potocznym (codziennym) oraz ćwiczenia tłumaczeniowe⁷.

⁴ Zob. *Opis poziomów kompetencji językowej dla potrzeb certyfikacji znajomości języka polskiego jako obcego. Wersja 2*, MEN, Komisja ds. Certyfikacji Znajomości Języka Polskiego jako Obcego, Materiały Robocze nr 4/2000. Oprac. W. Martyniuk. Wrzesień 2000, s. 12–32.

⁵ Zob. W. Martyniuk: *Nauczanie języka polskiego jako obcego/drugiego. Propozycja systemu certyfikatowego*. W: *Język Polski jako Obcy. Programy Nauczania na tle Badań Współczesnej Polszczyzny. Zbiór materiałów opracowanych przez Komisję Ekspertów Ministerstwa Edukacji Narodowej*. Red. W. Miodunka. Kraków 1992, s. 157–174.

⁶ Zob. *Standardy wymagań egzaminacyjnych opracowane przez Państwową Komisję Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego*, MENiS.

⁷ Ponieważ podręcznik nie jest skierowany do żadnej konkretnej grupy językowej, należy przetłumaczyć podane zdania ilustrujące omówione zagadnienie na język ojczysty piszącego, który po jakimś czasie musi je z powrotem przełożyć na

TABELA I

ALTE Breakthrough	ALTE <i>Poziom 1:</i> Waystage User	ALTE <i>Poziom 2:</i> Threshold User	ALTE <i>Poziom 3:</i> Independent User	ALTE <i>Poziom 4:</i> Competent User	ALTE <i>Poziom 5:</i> Good User
RADA EUROPY: <i>A1 –</i> Breakthrough Level	RADA EUROPY: <i>A2 –</i> Waystage Level	RADA EUROPY: <i>B1 –</i> Threshold Level	RADA EUROPY: <i>B2 –</i> Vantage Level	RADA EUROPY: <i>C1 –</i> Effective Operational Proficiency	RADA EUROPY: <i>C2 –</i> Mastery Level
		POLSKI Poziom podstawowy	POLSKI Poziom średni ogólny		POLSKI Poziom zaawansowany

Część druga ma przede wszystkim poszerzyć zasób leksykalny studentów i nauczyć ich nowego słownictwa, kształcić i rozwijać rozumienie tekstów oraz pisemne komunikowanie się – na co położono szczególny nacisk. W mniejszym stopniu nakierowana jest na kształcenie umiejętności mówienia i słuchania ze zrozumieniem, ale wyposaża nauczyciela w materiał do ćwiczenia ich obu. Część ta została nazwana *mozaikową*⁸ i powstała w oparciu o wybrane **cykle tematyczne**. Pomysł takiego układu materiału stanowi realizację jednego z typów techniki *nauczania blokowego*⁹ – bloku *przedmiotowego*¹⁰, polegającego na łączeniu kilku ‘przedmiotów’ w blok, za który odpowiada jeden nauczyciel¹¹. Zaletą tego programu jest jego duża spójność, skuteczność i atrakcyjność. W trakcie jego realizacji studenci stopniowo przekonują się, że pozornie niezwiązane ze sobą umiejętności prowadzą do coraz lepszej znajomości języka polskiego, który zaczyna się układać w logiczną całość (mozaikę).

Z polskim na ty może być wykorzystywany w całości albo tylko jego części – *gramatycznej* lub *mozaikowej*. Kolejność przerabiania tematów w podanym układzie nie jest obowiązkowa, choć w pewnym sensie jest narzucona – zagadnienia są bowiem tak ułożone, żeby w części gramatycznej przeplatały się różne tematy o zróżnicowanym stopniu trudności. Część mozaikowa natomiast zaczyna się od tematu nietrudnego, a bliskiego uczącemu się, tj. od *zainteresowań i rozrywek* oraz *sposobu spędzania wolnego czasu*, a kończy *listami urzędowymi*. W tej części także zastosowano pewną gradację trudności i użyteczności tematów. Warto wiedzieć, że za-

polski. Wtedy porównuje wynik z oryginałem i stwierdza, czy udało mu się podkreślone wyrazy odpowiednio przetworzyć na własny język. Ćwiczenie to stanowi też materiał powtórkowy.

⁸ „Mozaika” – to dobór wielu zadań do wykonania, organizowanie ćwiczeń z kilku grup sprawności, na przykład czytania i pisanie albo rozumienia języka, mówienia i czytania. Zob. J. Sylwestrowicz: *Lekcja języka obcego*. Warszawa 1979, s. 67.

⁹ Por. E. Lipińska: *Program nauczania blokowego dla stopnia podstawowego (IV - Threshold) intensywnego trzytygodniowego kursu w Szkole Letniej*. „Przegląd Polonijny” 2000, z. 2, s. 103-113 oraz E. Lipińska: *Nauczanie blokowe w zaawansowanej grupie humanistycznej*. W: *Polonistyka w świecie. Nauczanie języka i kultury polskiej studentów zaawansowanych*. Red. J. Mazur. Lublin 2000, s. 135-145.

¹⁰ Powinien nosić nazwę bloku *sprawnościowego* ze względu na to, że w nauczaniu języka polskiego jako obcego przedmiotami są poszczególne sprawności i kompetencja lingwistyczna.

¹¹ Zob. A. Leszczyńska: *Wyzwanie. Rola polonisty w nauczaniu blokowym*. „Nowa Polszczyzna” 1998, nr 5.

mieszczone tu teksty są autentyczne lub w niewielkim stopniu opracowane i że te, których stopień trudności wykracza poza poziom B1, przeznaczone są dla osób znających polski „ze słuchu” oraz tych, których znajomość poszczególnych sprawności językowych nie odpowiada żadnemu konkretnemu poziomowi. Teksty mają na celu rozwijanie umiejętności czytania ze zrozumieniem, ponieważ wymagają od uczących się wykonania na nich rozmaitych operacji (uzupełnienia, uporządkowania, udzielenia odpowiedzi na pytania, transformacji itp.), co wprowadza ich również w różnorodność technik pracy z tekstem, przygotowując w ten sposób do rozwiązywania zadań testowych (egzaminacyjnych). Inną, nie mniej ważną, rolę tekstów jest dostarczanie uczącym się materiału wzorcowego¹², na podstawie którego mogą wykonywać zadania pisemne w parach, grupkach i samodzielnie.

Jeśli nauczyciel przerabia podręcznik w całości, zaleca się taki dobór tematów z obydwu części, aby do siebie w jakimś stopniu pasowały. Nie da się bowiem całkowicie ich skorelować, ponieważ np. do opisywania pomieszczeń potrzebne są przynajmniej trzy przypadki, dlatego lepiej poczekać aż studenci poznają je wszystkie. Jednak warto zastosować pewien porządek logiczny, czyli przed **opisywaniem rodziny** (zwłaszcza jej historii) przyda się znajomość czasu przeszłego, przed **opisem wyglądu i cech charakteru** należy przerobić przymiotnik i jego stopniowanie, przed **pogodą i porami roku** – przysłówki, a przed **korespondencją** trzeba uczących się zapoznać z wołaczem itp. W każdym cyklu tematycznym (w części II) są teksty i ćwiczenia łatwiejsze i trudniejsze, które w zależności od odbiorcy mogą być przerabiane w całości albo wybiórczo.

Jak już wcześniej powiedziano, *Z polskim na ty* ćwiczy i rozwija sprawność słuchania i mówienia w mniejszym stopniu niż pozostałe sprawności, jednak fakt, że towarzyszą mu dwie płyty kompaktowe sprawia, że nauczyciel może wykorzystać większość nagranych tekstów do przygotowania ćwiczeń według własnego uznania i zgodnie z potrzebami uczących się. Ponadto przy pomocy tej ilustracji dźwiękowej studenci mogą ćwiczyć wymowę i przyzwyczajać się do innych głosów i sposobów mówienia. Nagrania stanowią też mogą punkt wyjścia do ćwiczeń w mówieniu.

W części gramatycznej zamieszczone zostały rysunki Andrzeja Mlecзки oraz żarty z *Vademecum ucznia*, ilustrujące poszczególne zagadnienia gra-

¹² A. Pado mówi, że pisemne zadania komunikacyjne są zawsze rezultatem wcześniejszych działań, dających bazę do formułowania wypowiedzi pisemnych. Działania przygotowawcze – to np. „zapoznanie się z gotowymi wzorami różnych dokumentów, lektura tekstu itp.” A. Pado: *Poprawność gramatyczno-ortograficzna pisemnych zadań komunikacyjnych*. „Języki Obce w Szkole” 1999, nr 2, s. 118.

matyczne, a w części mozaikowej – „humory zeszytów” związane z omawianymi tematami.

Podręcznik *Z polskim na ty* odpowiada wymogom certyfikacji języka polskiego jako obcego, co nie oznacza, że może on stanowić jedyną pomoc w przygotowywaniu się do egzaminu biegłości na poziomie B1. Nauczyciel powinien zapoznać się ze *Standardami wymagań egzaminacyjnych* wydanymi przez Państwową Komisję Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego (MENiS, 2003), a także *Przykładowymi testami*¹³, które muszą także kandydaci. Wskazane jest uzupełnienie podręcznika innymi materiałami rozwijającymi poszczególne sprawności i poszerzające ich słownictwo w różnorodnych zagadnieniach (tematach).

dr Ewa Lipińska – adiunkt w Centrum Nauczania Języka Polskiego jako Obcego w Świecie Uniwersytetu Jagiellońskiego, absolwentka filologii włoskiej UJ. W latach 1991-1995 przebywała w Australii, gdzie ukończyła podyplomowe studia na Wydziale Edukacji na Uniwersytecie w Wollongong. Uczyla języka polskiego jako obcego na Uniwersytecie Macquarie w Sydney i pracowała jako nauczycielka w Sobotniej Szkole Polskiej w Wollongong. W roku 2001 uzyskała tytuł doktorat w UJ na podstawie pracy na temat procesu stawania się dwujęzycznym. Jest współautorką podręczników *Jak to napisać?* (1986), *Kiedyś wrócisz tu...* (1997, 2000, 2001) i *Kiedyś wrócisz tu... Cz. I* (nowa wersja, 2003), autorką ćwiczeń ortograficznych *Nie ma róży bez kolców* (1999), podręcznika *Z polskim na ty* (2003), ćwiczeń doskonalących rozumienie ze słuchu *Księżyc w butonierce* (2004) oraz monografii *Język ojczysty, język obcy, język drugi. Wstęp do badań dwujęzyczności* (2003).

¹³ Testy te zostały wydane dla trzech poziomów zaawansowania: B1, B2 i C2, a wydała je Państwowa Komisja Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego MENiS w 2003 r.